

İBN FERHÛN, Bedreddin

(بدرالدین ابن فرحون)

Ebû Muhammed Bedrüddin Abdullah
b. Muhammed b. Ebi'l-Kâsim
Ferhûn el-Ya'merî
(ö. 769/1367)

Hadis, fıkıh,

Arap dili ve edebiyatı âlimi.

6 Cemâziyelâhir 693'te (4 Mayıs 1294) Medine'de doğdu. Aslen Tunusludur. Endülüslü olduğu da söylenmektedir. Hac maksadıyla Mekke'ye yaptığı elli civarındaki seyahati dışında Medine'den hiç ayrılmadı ve İslâmî ilimlerin hemen her dalında başta babası olmak üzere pek çok hocadan ders aldı. Kendisinden Kur'an öğrenip aynı zamanda rivayette bulunduğu Ebû Abdullah el-Kasrî ile Muhammed b. Hureys es-Sebtî, İzzeddin Yûsuf ez-Zerendî, Vâdiâşi, Râdiyyüddin et-Taberî onun hocalarından bazılarıdır. Tanınmış talebeleri arasında Zeynüddin el-İrâki ve yeğeni Burhâneddin İbn Ferhûn anılabilir. Şerefeddin Ebû Seken el-Mısırî'nin, İbn Ferhûn'un hocalarını ve onlardan yaptığı rivayetleri bir araya getiren birçok meşyeha* hazırladığı kaydedilmektedir (İbn Ferhûn, I, 454).

Hadis ilmi yanında tefsir, fıkıh ve fıkıh-ül-hadîs alanlarında geniş ilim sahibi olan ve Arap dilinde otorite kabul edilen İbn Ferhûn hayatının önemli bir kısmında Mâlikî fıkıhı okuttu. İbn Atıyye'nin tefsirine bu eseri ezbere okuyabilecek derecede vâkıftı. 746 (1345) yılından itibaren yaklaşık yirmi dört yıl Medine kadılığına vekâlet etti.

Zaman zaman mihraba geçip namaz kıldırmasına rağmen kendisine teklif edilen Mescid-i Nebevî imam-hatipliği görevini Hz. Peygamber'e ve onun yüce makamına olan saygısından dolayı kabul etmedi. Sünnete son derece bağlı olduğundan bid'at ehli fırkalarla daima mücadele etti, belki de bu yüzden iftiraya uğrayarak kısa bir süre hapsedildi, ancak durum anlaşılınca serbest bırakıldı.

Güzel ahlâki ve cömertliği sayesinde halk arasında çok sevilen İbn Ferhûn, Medine'nin zenginlerinden olması sebebiyle pek çok köle satın alarak hürriyetine kavuşturmuş, bizzat kaleme aldığı vasiyet-nâmesinde öldüğünde yoksullara dağıtmak ve köle âzadı için kullanılmak üzere 30.000 dinar ayırmış, geliri fakirlerin ihtiyacına harcanması şartıyla bir de fırın yapılmasını istemiştir. İbn Ferhûn 10 Rebîülâhîr 769'da (4 Aralık 1367) Medine'de vefat etti.

Eserleri. 1. *el-'Udde fi i'râbi'l-'Umde*. İki cilt olduğu belirtilen bu eserde Cemmâli'ye ait *'Umdetü'l-ahkâm*'da yer alan hadislerin i'râbi, lugat ve iştikak tahlilleri yapılmıştır. Burhâneddin İbn Ferhûn, bunun müellifin en son eseri olduğunu kaydederek daha önce yazılmış benzerlerinden çok farklı geniş bir çalışma olduğunu söylemektedir (*ed-Dibâcû'l-müzheb*, I, 457). Eserin bir nüshası İskenderiye'dedir (el-Mektebetü'l-belediyye, Hadis, nr. 4). 2. *Şerhu kifâyeti't-tullâb fi şerhi muhtaşari'l-Cellâb*. İbnü'l-Cellâb'ın (ö. 734/1333-34) Mâlikî fikhına dair *et-Tefrîc* adlı eserinin İbrâhîm b. Hasan er-Ribî tarafından yapılmış *es-Sehlü'l-bedîf* isimli muhtasarının şerhidir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 427). İbn Ferhûn'un kaynaklarda zikredilen diğer eserleri de şunlardır: *ed-Dürü'l-mahallîş mine't-Taqaşşî ve'l-Mûlahhîş* (Kâbisî'nin *el-Mûlahhîş*'i ile İbn Abdülber en-Nemerî'nin *et-Taqaşşî* adlı eserinin fikhî bablarına göre birleştirilip özetlenmesi suretiyle meydana getirilmiş bir eserdir); *Keşfü'l-muğattâ (gûâ) fi şerhi muhtaşari'l-Muvaññâ* (dört cilt olduğu belirtilen bu eser bir önceki kitabın şerhidir); *Nihâyetü'l-gâye fi şerhi'l-âye* (bazı âyetlerin soru-cevap biçiminde tefsir edildiği bir çalışmadır); *Şifâ'ü'l-fu'âd fi i'râbi Bânet Sü'âd* (eserde Kâ'b b. Züheyr'in *Kaşidetü'l-bürde*'sinin i'râbi yapılmıştır); *Şerhu Kavâ'idü'l-i'râb li'bni Hişâm* (İbn Hişâm en-Nahvî'nin *Muğni'l-lebib* adlı eserinin şerhidir); *et-Teysîr fi 'ilmeyi'l-binâ ve't-tagyîr fi'n-nahv*; *el-Mesâlikü'l-celiyye fi'l-kavâ'idü'l-'Arabiyye*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzheb*, I, 454-459; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, II, 300; *Keşfü'z-zunûn*, I, 427; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 606; II, 221; *İzâhu'l-meknûn*, II, 95; *Hediyyetü'l-'ârifîn*, I, 467; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VI, 137; Hüseyin b. Muhammed Şevât, *Medresetü'l-hadîş fi'l-Kayrevân*, Riyad 1411, II, 845; Kettâni, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 7-8, 383.

MEHMET ALİ SÖNMEZ

İBN FERHÛN, Burhâneddin

(برهان الدين ابن فرحون)

Ebû'l-Vefâ (Ebû İshâk) Burhânüddin
İbrâhîm b. Ali b. Muhammed
el-Ceyyânî el-Medenî
(ö. 799/1397)

Mâlikî fakihî ve biyografi yazarı.

Medine'de doğdu. Hopkins doğum tarihi olarak 760 (1359) yılı civarını vermekteyse de biyografik kaynaklarda yer alan 799 (1397) yılında yaklaşık yetmiş (veya

doksan) yaşında iken öldüğüne dair bilgilerden bu tesbitin doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca hocalarından Cemâleddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Matarî'nin 741'de (1340), Muhammed b. Ahmed el-Akşehrî'nin ise daha erken tarihte vefat ettiği göz önünde bulundurulursa İbn Ferhûn'un 729 (1329) yılından daha önceki bir tarihte doğmuş olması ihtimali kuvvet kazanır. Birçok âlim yetiştiren bir aileye mensup olup büyük dedelerinden Ferhûn'a nisbetle İbn Ferhûn lakabıyla tanınmıştır. Adnânîler'den Ya'mer b. Mâlik'in soyundan geldiği için Ya'merî, ataları fetihle birlikte Endülüs'e gidip bir süre Ceyyân (Jaen) şehrinin Üyyân köyünde ikamet ettiği için Üyyânî nisbeleriyle de anılır. Annesi ve babaannesi Hz. Peygamber'in soyundandır. İlk eğitimi babasından ve amcası Bedreddin İbn Ferhûn'dan alıp onlardan hadis dinledi. Affüddin Abdullah el-Matarî, İbn Câbir el-Vâdiâşi, İbn Arafe (Ebû Abdullah İbn Arafe'nin babası), İbn Câbir el-Hewârî, İbn Merzûk el-Hatîb, Zübeyr b. Ali el-Üsvânî gibi âlimlerin derslerine devam etti. Fıkıh, usûl-i fıkıh, ferâiz, nahiv, hadis, kazâ, vesâik (noterlik) ve biyografi alanında maharet kazandı. 775'te (1373) Humus'a, aynı yıl veya bir yıl sonra Mısır'a ve 792'de (1390) Kudüs ve Dimaşk'a gitti.

Rebîülâhîr 793 (Mart 1391) tarihinde Medine kadılığına tayin edilen İbn Ferhûn ölünceye kadar bu görevde kaldı. Kendisinden oğlu Ebû'l-Yümn Muhammed, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Ya'merî, Ebû'l-Feth Şerefeddin Muhammed b. Ebû Bekir el-Merâgî, Muhammed b. Hâlid İbn Zehre, Muhammed b. Muhammed el-Matarî, Hüseyin el-İcî, İbn Ebû Usaybia gibi âlimler hadis dinledi (öğrencilerinin bir listesi için bk. *İrşâdû's-sâlik*, I, 32-34; İbn Fehd dönemindeki çeşitli âlimlerin İbn Ferhûn'la olan hocalık-talebelik ilişkisine ayrı ayrı temas eder, bk. *ibid.*). Mâlikî mezhebinin Medine'de yayılmasına öncülük eden İbn Ferhûn adalet ve takvâsıyla halkın sevgisini kazandı. 10 Zilhicce 799 (4 Eylül 1397) tarihinde Medine'de vefat etti ve Baki' Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *ed-Dibâcû'l-müzheb* fi mârifeti a'yânî 'ulemâ'l-mezheb*. Mâlikî fıkıh âlimlerinin biyografisine dair olup daha sonra üzerine çeşitli zeyiller yazılmıştır (Fas 1316, 1317, 1319; Kahire 1319, 1329, 1351, kenarında Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî'nin *Neylü'l-ibtihâc* adlı zeyli olarak;